

Cilvēku dzīves vides kvalitāti apdraudošo faktoru priekšizpēte pilotteritorijās

Mārīte Ārija Baķe, Žanna Martinsone

*Rīgas Stradiņa universitāte,
Darba drošības un vides veselības institūts, Latvija*

Ievads. Pēdējos gados ļoti aktīvas ir kļuvušas vides aizsardzības aktivitātes, kas ietver gan piesārņojuma samazināšanu vidē, gan energotaupību, otrreizēju materiālu pārstrādi, atkritumu apsaimniekošanu un ir vērstas uz ilgtspējīgas vides politikas attīstību ne tikai Latvijā, bet arī Eiropā. Ilgtspējīgas vides politikas attīstību veicina cilvēku izpratne par nepieciešamību samazināt dažādu piesārņotāju izplatīšanos apkārtējā vidē. Apmēram viena desmitā daļa Latvijas valsts teritorijas ir iekļauta īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (ĪADT) tīklā, un daudzos gadījumos vienotas ilgtspējīgas attīstības koncepcijas trūkums šajās teritorijās, mīti par dabas aizsardzību, nepietiekama sabiedrības sociālās apziņas attīstība un birokrātiskie šķēršļi kavē ilgtspējīgu attīstību un teritoriju ekosistēmu pakalpojumu izmantošanu kvalitatīvas cilvēka dzīves vides nodrošināšanai.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Valsts pētījumu programmas projekta "Sociālās apziņas izmaiņu ietekme uz ekosistēmas pakalpojumu ilgtspējīgu nodrošinājumu" (ECOSOC-LV) ietvaros veikts pētījums, lai izvērtētu sabiedrības dzīves vides kvalitāti apdraudošos faktoros un ekosistēmu pakalpojumus ĪADT (pilotteritorijās Latgalē un Vidzemē). Atlasē iegūtas teritorijas, kurās ir lielāks iedzīvotāju blīvums; tajās iekļaujas nozīmīgākas apdzīvotības struktūras (ne tikai viensētas, bet arī ciemi), kas var potenciāli radīt lielāku spriedzi, uzņēmējdarbības attīstības, iedzīvotāju iniciatīvu izpausmes un dabas aizsardzības mērķu saskanīgai līdzāspastāvēšanai. Pēc nejaušā atlasē principa aptvertas 50 mājsaimniecības (RSU veiktās aptaujas), kur vienai personai veikta ĪADT ECOSOC aptauja. Priekšizpētes gaitā veikta respondentu vērtējuma analīze (7 ballu skalā) par vides faktoru negatīvo ietekmi uz veselību un pašsajūtu, respondentu attieksmi pret vides saglabāšanas pasākumiem. Novērtēts respondentu apmierinājums ar dzīves kvalitāti, izsakot vērtējumu summas procentos (pēc Q-LES metodes, *Endicott, et al., 1993*).

Rezultāti. Pētījums veikts ekoloģiski jutīgās teritorijās Rāznas Nacionālā parka un Augšdaugavas aizsargājamo ainavu parka izvēlētās mājsaimniecībās. Respondentu vērtējumu analīze par vides faktoru negatīvo ietekmi uz veselību un labsajūtu rāda, ka nozīmīgākie faktori ir atkritumu apsaimniekošana (uzglabāšana, dedzināšana) un virszemes ūdens piesārņojums, bet maznozīmīgi ir piesārņota pārtika, vides troksnis, globālā sasilšana un klimata izmaiņas.

Dzīves kvalitāte vērtēta kā apmierinātība ar fizisko veselību, ar garastāvokli, ar darbu, ar darbošanos savā saimniecībā, ar attiecībām sabiedrībā, ar attiecībām ģimenē, ar brīvā laika pavadīšanas aktivitātēm, ar spēju darboties ikdienā, ar dzīves un mājošanas stāvokli, ar ekonomisko stāvokli, ar seksuālo apmierinātību, savs vērtējums par spēju strādāt un atpūsties, ar vispārējo labsajūtu, un kā vērtējums savai vispārējai apmierinātībai ar dzīvi pagājušajā nedēļā. Patikas un apmierinātības vērtējums svārstās no 1 – ļoti slikts līdz 5 – ļoti labs. Summējot visu pozīciju atbildes, iegūst izejas datus, kas var svārstīties robežās no 14 līdz 70 (maksimāli līdz 100%). Pētījuma ietvaros dzīves kvalitātes vērtējums pārsvarā ir 50–72% robežās.

Respondentu attieksmē pret vides saglabāšanas pasākumiem kā nozīmīgākie minami "otrreizējās atkritumu pārstrādes programmām ir jābūt pieejamām visās mājsaimniecībās neatkarīgi no apdzīvotās vietas lieluma un attāluma", "valdībai vairāk vajadzētu veicināt vides aizsardzības politiku pat tad, ja tas palielinātu nodokļus".

Secinājumi. Respondentiem ir pozitīva attieksme pret dzīves vides kvalitātes uzturēšanu. Izvēlētās pilotteritorijas ir potenciālas vietas viedās specializācijas stratēģijas īstenošanai.

Pētījumu atbalsta Valsts Pētījumu programma 5.2. EKOSOC-LV